

development of the region, which is due to the imperfection of its financial support system. The aim of the article is to develop a system of fiscal support for the development of regional economic systems. The paper defines the structural elements of the system of fiscal support for the development of regional economic systems, which are subjects (state and regional authorities), objects (financial resources) and instruments (taxes, expenses and inter-budget transfers). The necessity of ensuring a balanced institutional support for the development of regional economic systems in terms of regulating relations between fiscal and regulatory instruments, state and local authorities, local self-government bodies and territorial communities, and so on has been justified. Disadvantages of the existing system of forming and distributing the revenue base of regional budgets have been identified. The directions and tasks of improving the system of fiscal support for the development of regional economic systems have been justified.

Keywords: region, regional economic system, fiscal support, taxes, expenditures, inter-budget transfers, regional asymmetries, territorial community.

Одержано 18.10.2019 р.

УДК 332:339.13(045)

DOI:10.31339/2313-8114-2019-2(12)-108-112

Паулик Алла Ярославівна,

аспірант,

Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ДЕФІНІЦІЇ «КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ»

Для сучасних умов господарювання характерним є загострення конкурентної боротьби на різних рівнях, відповідно, кожен регіон вступає в конкурентні відносини та визначає в кінцевому результаті конкурентоспроможність економіки країни. Сучасний регіон вважається самостійним учасником економічних відносин. Він розглядається як складна соціально-економічна система, що володіє особливим набором характеристик. Основною умовою ведення конкурентної боротьби є наявність та ефективне використання певного набору цінностей та властивостей, які притаманні конкретно взятій території. Сукупність таких цінностей формує конкурентні переваги економіки регіону. Метою статті є аналіз теоретичного підґрунтя, сформовано всесвітньовідомими вченими, щодо трактування категорії «конкурентні переваги економіки регіону». Розглянуто внесок вітчизняних вчених в дослідження даної категорії. В процесі аналізу було виявлено, що більшість досліджень спрямовані на вивчення конкурентоспроможності регіону та його конкурентних переваг. Менше уваги приділяється конкурентоспроможності економіки регіону та конкурентним перевагам економіки регіону. Відкритим залишається питання визначення поняття «конкурентні переваги економіки регіону», що і зумовило актуальність даного дослідження. Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження використано загальнонаукові методи (наукового аналізу, системний метод пізнання, абстракції). В ході дослідження проаналізовано підходи до тлумачення поняття «регіон», сформовано власне трактування категорії «економіка регіону», оскільки воно є базовим для подальших досліджень. Виявлено, що найбільш поширеним є ресурсний або факторний підхід до розуміння сутності конкурентних переваг економіки регіону. Результатом проведеного дослідження є сформоване та обґрунтоване власне бачення щодо трактування категорії «конкурентні переваги економіки регіону», виявлено відмінності з категорією «конкурентні переваги регіону», а також наслідковий зв'язок між ними. Конкурентоспроможність регіону є ширшим поняттям та включає в себе крім економічної ще й соціальну, екологічну та політичну складові. Справедливим є твердження, що конкурентоспроможність економіки регіону виступає важливою складовою конкурентоспроможності регіону та визначає розвиток інших її складових. Конкурентні переваги економіки регіону виступають основою конкурентоспроможності економіки регіону. Тільки у випадку їх ефективного використання можна забезпечити бажаний рівень конкурентоспроможності економіки регіону та, як наслідок, конкурентоспроможність регіону та країни загалом.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентна перевага, регіон, економіка, економіка регіону, цінність, конкурентні відносини, конкурентні переваги економіки регіону.

ВСТУП

Постановка проблеми Сучасний регіон необхідно розглядати з двох точок зору: як самостійну

соціально-економічну систему та як частину соціально-економічної системи країни. Важливою характеристикою розвитку будь-якого регіону є рівень його конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність економіки регіону формується та забезпечується шляхом раціонального використання її конкурентних переваг, які в кінцевому результаті здатні забезпечити зміцнення конкурентних позицій держави на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій
Теоретичне підґрунтя дослідження проблеми забезпечення конкурентоспроможності економіки регіону на основі ефективного використання конкурентних переваг сформували А. Сміт, Д. Рікардо, М. Потер, Р. Фатхутдінов. Вагомим також є вклад вітчизняних вчених в дослідження конкурентних переваг регіону, а саме З. Герасимчук, Л. Ковальської, Н. Мікули. Проте, до сьогодні невизначеним залишається питання визначення сутності категорії «конкурентні переваги економіки регіону», що і зумовило актуальність даного дослідження.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження особливостей трактувань категорії «конкурентні переваги економіки регіону», обґрунтування власного бачення дефініції даної категорії.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності економіки регіону є особливо актуальною в сучасних умовах, оскільки регіонам відводиться вагомий роль в економічній системі країни. Поняття «конкурентоспроможність» та «конкурентні переваги» взаємопов'язані між собою. Враховуючи результати проведеного раніше дослідження пропонуємо розглядати конкурентоспроможність економіки регіону як здатність регіону формувати та ефективно використовувати конкурентні переваги на основі співпраці різними економічними суб'єктами, органами влади та місцевого самоврядування, з метою забезпечення економічного зростання [4]. Як наслідок зростання рівня життя населення, високий рівень зайнятості, стійке зростання доходів. Саме конкурентні переваги, на думку багатьох дослідників, є основою конкурентоспроможності. Відповідно, конкурентоспроможність регіону виступає результатом, а конкурентні переваги регіону – чинником.

Одним з перших, хто чітко виділив поняття «конкурентні переваги» був А. Сміт. В своїй теорії абсолютних переваг, зазначив, що «територія яка володіє абсолютними перевагами по витратах праці на виробництва певної продукції порівняно з іншими регіонами, необхідно спеціалізуватися на виробництві даної продукції та розвивати торгівлю ним з сусідніми регіонами. Ту продукцію, у виробництві якої регіон не володіє абсолютними перевагами, потрібно імпортувати з інших регіонів» [7]. Не менш важливим є вклад Д. Рікардо, який в своїй теорії порівняльних переваг зазначає «Торгівля між регіонами буде вигідна, навіть якщо один з них не володіє абсолютними перевагами у виробництві конкретної продукції. Виробництво і внутрішнє споживання продукції може бути збільшено, якщо регіони будуть спеціалізуватися на виробництві та продажі тих

товарів, по яким вони володіють порівняними перевагами, визначаючи різницю у співвідношенні витрат» [10]. А. Сміт та Д. Рікардо сформували основу ресурсного (факторного) підходу до формування конкурентних переваг економіки регіону. Прихильники даного підходу, а серед них були і Е. Хекшер, П. Самуельсон [6], вбачали джерелом конкурентних переваг фактори виробництва, а саме: праця, земля, природні ресурси, капітал.

Відповідно, необхідно зазначити, що також не можна ототожнювати поняття «конкурентоспроможність економіки регіону» та «конкурентні переваги економіки регіону». Одним з перших ці поняття розмежував М. Портер. Він визначав конкурентні переваги як характеристики об'єкта, які дають йому змогу брати участь у конкурентній боротьбі.

В теорії конкурентних переваг М. Портер зазначає, що місце території (країни, регіону) на зовнішньому ринку визначається умовами сформованими в так званій «ромб конкурентоспроможності». До них належать:

- факторні умови: трудові ресурси, природно-ресурсний потенціал території, науковий та інформаційний потенціал, капітал, інфраструктура;
- умови внутрішнього попиту: якість попиту, відповідність тенденціям розвитку попиту на світовому ринку, розвиток обсягу попиту;
- суміжні та обслуговуючі галузі: сфери надходження сировини та напівфабрикатів, сфери використання сировини, устаткування, технологій;
- стратегія та структура фірм, внутрішньогалузева конкуренція: мета, стратегії, способи організації, менеджмент фірм, внутрішньогалузева конкуренція.

Відповідно до теорії конкурентних переваг, будь-яка країна або регіон із приблизно однаковим рівнем економічного розвитку має певний, як правило, властивий тільки їм, набір конкурентних переваг: більш високий рівень продуктивності праці, кваліфікація виробничого, технічного комерційного персоналу, якість і технічний рівень продукції, що виготовляється, управлінська майстерність, стратегічне мислення на різних рівнях управління. М. Портер наголошує на тому, що конкурентні переваги регіону є узагальненим показником, який виникає з переваг підприємств та організацій, що виробляють конкурентоспроможні товари та послуги [5].

Р. Фатхутдінов є автором теорії конкурентної переваги на основі цінності. Він вважає, що конкурентна перевага – це ексклюзивна цінність, яку має система, що дає їй перевагу перед конкурентами [11].

Л. Л. Ковальська зазначає, що у конкурентній боротьбі переможе той регіон, який найбільш раціонально використовує та розвиває конкурентні переваги у порівнянні з іншими. Під конкурентними перевагами розуміється сукупність цінностей (ресурсів та благ), наявність та реалізація яких надає регіону переваги порівняно з іншими [3].

Конкурентна перевага – це відносна категорія, що проявляється в конкурентному середовищі, характеризується здатністю до адаптації до умов, що

змінюються, певним рівнем стійкості та ефективності, що визначає можливості успішного функціонування виробничо-господарської системи в конкурентному оточенні [8].

У зв'язку з відсутністю єдиного підходу до трактування конкурентних переваг регіону українські вчені Т. Васильців та Р. Білик запропонували наступне бачення даної категорії «конкурентні переваги регіону доцільно трактувати як систему конститутивних характеристик соціально-економічного розвитку регіону, які не лише забезпечують високий рівень його конкурентоспроможності, але й позитивно впливають на спроможність національної економіки до розширеного відтворення та забезпечення економічного суверенітету держави» [2].

Досліджуючи питання конкурентних переваг економіки регіону, також було звернуто увагу на те, що більшість дослідників вивчає конкурентоспроможність та конкурентні переваги регіону. Необхідно розділяти поняття «конкурентоспроможність регіону» та «конкурентоспроможність економіки регіону». Конкурентоспроможність регіону, вважаємо, ширшим поняттям, оскільки включає в себе не тільки економічну складову, а й соціальну, екологічну, політичну. Можна стверджувати, що конкурентоспроможність економіки регіону виступає важливою складовою конкурентоспроможності регіону та визначає розвиток інших її складових.

Для більш глибокого розуміння даної проблематики слід звернути увагу на розуміння поняття «економіка регіону», а саме на дві основні складові даного поняття: економіка та регіон. Економіка є найважливішою сферою суспільного життя, в якій здійснюється виробництво, обмін, розподіл та споживання продуктів людської діяльності, на основі використання різноманітних ресурсів. Поняття регіон розглядається з різних аспектів. Так, закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» визначає регіон як територію Автономної Республіки Крим, області, міста Київ та Севастополь та опирається на чіткі територіальні межі [1]. Найбільш повно характеризує регіон наступне його трактування «це територіально цілісна частина країни, яка відрізняється своєрідністю природного середовища, що зумовлює тип та структуру економіки, яка характеризується своєрідним співвідношенням різних галузей господарства, глибокими та різноманітними зв'язками між ними, за кінченим циклом відтворення, спільними рисами історичного розвитку, виробничими навиками, соціально-культурними традиціями населення, функціональними особливостями (спеціалізацією), яка виділена за сукупністю цих ознак в адміністративну одиницю та являє собою підсистему соціально-економічного комплексу країни [12]» Економіку регіону найчастіше розглядають, як ланку господарського комплексу країни, яка розміщена на певній частині її території. Економіка регіону базується на реалізації виробничої (мікроекономічної)

функції з врахуванням найхарактерніших факторів виробництва конкретної території: кількість та якість робочої сили, природні ресурси, існуючі економічні зв'язки підприємств тощо. Економіка регіону відображає здатність різних економічних суб'єктів ефективно здійснювати господарську діяльність на внутрішньо регіональному рівні. З огляду на викладений матеріал можна сформулювати узагальнене трактування категорії «економіка регіону». Отже, економіка регіону – це сукупність відносин з приводу виробництва, обміну, розподілу та споживання благ, що створюються на територіально цілісній частині країни на основі використання характерних для неї ресурсів.

Деякі автори у своїх дослідженнях розглядають конкурентні переваги економіки регіону крізь призму конкурентних переваг підприємства (фірми). Крім того, вважають що детермінантою конкурентних переваг економіки регіону виступають саме суб'єкти господарської діяльності, як основні учасники конкурентних відносин, з властивим їм набором властивостей та переваг. Необхідно зазначити, що економіка регіону не може базуватись виключно на діяльності суб'єктів господарювання. Необхідно враховувати і адміністративний аспект, тобто, взаємодія з органами влади, місцевого самоврядування, територіальними громадами, особливо в питаннях фінансово-бюджетних відносин. З огляду на викладений матеріал, пропонуємо розглядати конкурентні переваги економіки регіону як сукупність цінностей, властивостей та ресурсів, якими володіє певна територія (суб'єкти господарювання (учасники економічних відносин) певної території), ефективно використання яких, на основі тісної взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування, забезпечить формування високого рівня конкурентоспроможності. Конкурентні переваги економіки регіону виступають основою конкурентоспроможності економіки регіону. Тільки у випадку їх ефективного використання можна забезпечити бажаний рівень конкурентоспроможності економіки регіону та, як наслідок, конкурентоспроможність регіону (країни) в цілому.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В результаті проведеного дослідження було виявлено відсутність єдиного підходу до трактування категорії «конкурентні переваги економіки регіону». Встановлено, що ототожнення понять «конкурентні переваги регіону» і «конкурентні переваги економіки регіону» є не коректним, оскільки, конкурентоспроможність економіки регіону є визначальною складовою конкурентоспроможності регіону. Перспективним напрямом подальших досліджень є більш глибоке вивчення проблематики формування та ефективного використання конкурентних переваг економіки регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» № 2850-IV від 08.09.2005р. [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15>.

2. Васильців, Т. Теоретико-прикладні засади конкурентних переваг регіонів та їх впливу на економічну безпеку України / Т. Васильців, Р. Білик // Міжнародний науковий журнал «Економічний дискурс». – № 4. – 2016. – С. 100-110.

3. Ковальська, Л. Л. Організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. економ. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Л. Л. Ковальська. – Львів, 2008. – 35 с.

4. Паулик, А. Я. Конкурентоспроможність економіки регіону: сутність та підходи до трактування / А. Я. Паулик, О. В. Феєр // Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука». – №2. – 2019. – С. 198-203.

5. Портер, М. Международная конкуренция / М. Портер; пер. с англ.; под ред. В. Д. Щетинина. – М.: Международные отношения, 2004. – 896 с.

6. Самуэльсон, Пол. Экономика: пер. с англ. / Пол Самуэльсон, В. Д. Нордхаус. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2003. – 688 с.

7. Смит, А. Исследования про природу и причины богатства народов / А. Смит // Антология экономической мысли: в 2-х т. – М.: Эконом, 1993.

8. Стеців, Л. П. Конкурентні переваги: підходи до трактування та їх відмінності / Стеців Л. П. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.12 – С. 263-270.

9. Тимофієва, С. Б. Конкурентні переваги регіону та вплив на них параметрів регіональної інфраструктури / С. Б. Тимофієва // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 9. – С. 512-515.

10. Рикардо, Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Антология экономической мысли / Д. Рикардо. – М.: Эконом, 1993.

11. Фатхутдинов, Р. А. Управление конкурентоспособностью организации: Учебное пособие / Р. А. Фатхутдинов. – М.: Изд-во Эксмо, 2004. – 544 с.

12. Токарчук, О. В. Соціально економічна сутність поняття «регіон» [Електронний ресурс] / О. В. Токарчук. – Режим доступу: www.rusnauka.com.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy «Pro stymulivannia rozvytku rehioniv» [About stimulating the development of regions] (2005). Retrived from: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15> [in Ukrainian].

2. Vasylytsiv, T., Bilyk, R. (2016). Teoretyko-prykladni zasady konkurentnykh perevah rehioniv ta yikh vplyvu na ekonomichnu bezpeku Ukrainy [Theoretical and applied principles of competitive advantages of regions and their impact on economic security of Ukraine]. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Ekonomichniy diskurs» – International scientific journal «The economic discourse», 4, 100-110 [in Ukrainian].

3. Kovalska, L. L. (2008). Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm pidvyshchennia konkurentospromozhnosti rehionu [Organizational and economic mechanism of increasing the competitiveness of the region] (Unpublished doctoral dissertation). Lviv [in Ukrainian].

4. Palyuk, A. Ya., Feier, O. V. (2019). Konkurentospromozhnist ekonomiky rehionu: sutnist ta pidkhody do traktuvannia [Competitiveness of the economy of the region: the essence and approaches to the interpretation]. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Osvita i nauka» – International scientific journal «Education and Science», 2, 198-203 [in Ukrainian].

5. Porter, M. (2004). Mezhdunarodnaya konkurencziya [International competition]. Moskva: Mezhdunarodny`e otnosheniya [in Russian].

6. Samue`l'son, P., Nordkhaus, V. D. (2003). E`konomika [Economy]. Moskva: Izd. dom «Vil'yams» [in Russian].

7. Smit, A. (2003). Issledovaniya pro prirodu i prichiny` bagatstva narodov [An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations]. Moskva: E`konom, 1993 [in Russian].

8. Stetsiv, L. P. (2009). Konkurentni perevahy: pidkhody do traktuvannia ta yikh vidminnosti [Competitive advantages: approaches to interpretation and its differences]. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy – Scientific Bulletin of UNFU, 19.12, 263-270 [in Ukrainian].

9. Tymofiieva, S. B. (2016). Konkurentni perevahy rehionu ta vplyv na nykh parametryv rehionalnoi infrastruktury [The competitive advantages of the region and their impact on regional infrastructure parameters]. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and National Problems of Economy, 9, 512-515 [in Ukrainian].

10. Rikardo, D. (1993). Nachala politicheskoy e`konomii i nalogovogo oblozheniya [The competitive advantages of the region and their impact on regional infrastructure parameters]. Moskva: E`konom [in Russian].

11. Fatkhutdynov, R. A. (2004). Upravlenye konkurentosposobnostiu orhanyzatsyy [Organization competitiveness management]. Moskva: Eksmo [in Russian].

12. Tokarchuk, O. V. Sotsialno ekonomichna sutnist poniattia «rehion» [Socially economical understanding of the understanding of «region»]. Retrived from: www.rusnauka.com [in Ukrainian].

ПРЕИМУЩЕСТВА ЭКОНОМИКИ РЕГИОНА»

Для современных условий хозяйствования характерно обострение конкурентной борьбы, каждый регион вступает в конкурентные отношения и определяет в конечном итоге конкурентоспособность экономики страны. Современный регион считается самостоятельным участником экономических отношений. Он рассматривается как сложная социально-экономическая система, обладающая особым набором характеристик. Основным условием ведения конкурентной борьбы является наличие и эффективное использование определенного набора ценностей и свойств, присущих конкретно взятой территории. Совокупность таких ценностей формирует конкурентные преимущества экономики региона. Целью статьи является анализ теоретической основы, которая была сформирована всемирно учеными, относительно трактовки категории «конкурентные преимущества экономики региона». Исследован вклад отечественных ученых в исследование данной категории. В процессе исследования было выявлено, что большинство исследований направлены на изучение конкурентоспособности региона и его конкурентных преимуществ. Меньше внимания уделяется конкурентоспособности экономики региона и конкурентных преимуществ экономики региона. Неопределенным остается вопрос определения понятия «конкурентные преимущества экономики региона», что и обусловило актуальность данного исследования. Для достижения поставленной цели в процессе исследования использованы общенаучные методы (научного анализа, системный метод познания, абстракции). В ходе исследования проанализированы подходы к толкованию понятия «регион», подано собственную трактовку категории «экономика региона», поскольку оно является базовым для дальнейших исследований. Выявлено, что наиболее распространенным является ресурсный или факторный подход к пониманию сущности конкурентных преимуществ экономики региона. Результатом данного исследования является сформировано и обоснованное собственное видение трактовки категории «конкурентные преимущества экономики региона», выявлены различия между категорией конкурентные преимущества региона и следственная связь между ними. Конкурентоспособность региона является более широким понятием и включает в себя помимо экономической составляющей еще и социальную, экологическую и политическую. Справедливо утверждение, что конкурентоспособность экономики региона выступает важной составляющей конкурентоспособности региона, и определяет развитие других ее составляющих. Конкурентные преимущества экономики региона выступают основой конкурентоспособности экономики региона. Только в случае их эффективного использования можно обеспечить желаемый уровень конкурентоспособности экономики региона и, как следствие, конкурентоспособность региона и страны в целом.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентное преимущество, регион, экономика, экономика региона, ценность, конкурентные отношения, конкурентные преимущества экономики региона.

Paulyk Alla Ya. DEFINITION FEATURES «COMPETITIVE ADVANTAGES OF THE ECONOMY OF THE REGION»

Today's economic conditions are characterized by aggravation of competition, each region enters into a competitive relationship and ultimately determines the competitiveness of the country's economy. The modern region is considered to be an independent participant in economic relations. It is considered as a complex social and economic system with a special set of characteristics. The main condition for competition is the presence and effective use of a certain set of values and properties that are specific to the territory. The totality of such values shapes the competitive advantages of the region's economy. The aim of the article is to analyze the theoretical basis, which was formed by world-famous scientists, regarding the interpretation of the category «competitive advantages of the regional economy». The contribution of national scientists to the research of this category is investigated. In the course of the research it was found that most of the studies are aimed at examining the competitiveness of the region and its competitive advantages. Less attention is paid to the competitiveness of the region's economy and the competitive advantages of the region's economy. The question of defining the concept of «competitive advantages of the region's economy» remains unclear, which made the current study relevant. In order to achieve this goal, general scientific methods (scientific analysis, systematic method of cognition, abstraction) were used in the research process. In the course of the research the approaches to the interpretation of the term "region" have been analyzed, and the own interpretation of the category «economy of the region» has been given, since it is the basis for further research. It is revealed that the most common is the resource or factor approach to understanding the essence of competitive advantages of the regional economy. The result of this study is the formed and substantiated own vision regarding the interpretation of the category «competitive advantages of the regional economy», the differences between the category of the competitive advantages of the region and the consequent relationship between them have been revealed. The competitiveness of the region is a broader concept and includes, in addition to its economic component, social, environmental and political components. It is fair to say that the competitiveness of the region's economy is an important component of the region's competitiveness and determines the development of its other components. The competitive advantages of the region's economy are the basis for the competitiveness of the region's economy. Only if used effectively can the desired level of competitiveness of the regional economy and, as a consequence, the competitiveness of the region and the country as a whole be ensured.

Keywords: competitiveness, competitive advantage, region, economy, regional economy, value, competitive relations, competitive advantages of regional economy.